

02.07.2016

Чубик А., Слободян Н.

Perpetuum mobile європейської енергетики

Реформування енергетичного сектора стало вічним двигуном значної частини внутрішньої і зовнішньої політики ЄС. Енергетичний союз стає черговою спробою реформувати європейський енергетичний простір ([Дзеркало тижня. Україна](#)).

Яка доля чекає на цю ініціативу ЄС – створення дієвого пан'європейського енергетичного союзу чи чергові багаторічні безплідні дискусії? На тлі рішення британців залишити Євросоюз до чого приведе спроба створити європейський енергопростір?

Чи є в Енергетичному союзі ЄС місце Україні? Наскільки виправдані наші сподівання на взаємовигідну співпрацю з країнами – членами ЄС в електроенергетичному, газовому та нафтовому секторах енергоринку?

На зорі ініціативи...

Історія створення Енергетичного союзу ЄС розпочалась у березні 2010 р., коли під час виступу перед керівниками держав – членів ЄС відповідну ініціативу озвучив колишній голова Єврокомісії Жак Делор. Єврочиновник наголосив, що у такій важливій сфері, як енергетика, немає єдності європейських країн, національні лідери ведуть свої справи з Путіним сам на сам, що призводить до конфлікту інтересів усередині Євросоюзу.

Каталізатором створення Енергетичного союзу мало би стати припинення поставок газу в Україну та зупинка транзиту російського газу українською територією до ЄС у перші тижні січня 2009 р. Європейські політики були шоковані поведінкою Кремля, розпочалася активна робота Єврокомісії з перегляду підходів до забезпечення енергетичної безпеки, включаючи сценарії ненадійності поставок енергоресурсів з Росії. Коли гостра фаза газового конфлікту минула, умиротворені «газпромівськими» знижками європейці відклали створення дієвого Енергосоюзу у довгу шухляду.

Ідею створення Енергетичного союзу реанімували у квітні 2014-го, коли Росія анексувала Крим і розпочала військову агресію на Сході України. Водночас «Газпром» максимально підвищив ціну на газ, який закуповує НАК «Нафтогаз України» за довгостроковим контрактом 2009 р. А також висунув фінансові вимоги до української компанії за невиконання умови контракту «бери або плати». «Нафтогаз» відмовився купувати російський газ за запропонованою Кремлем ціною, посиляючись на зміни, зокрема цінові і кон'юнктурні, на ринку газу Європи та відповідно на право змінити умови

контракту. «Газпром» не поступався, попри програні суди щодо зниження цін кільком газовим компаніям країн – членів ЄС (RWE, Edison). Зрештою «Нафтогаз України» і «Газпром» подали зустрічні позови до Стокгольмського арбітражу, сума яких становить, за останніми даними, понад 31 млрд дол.

Налякані непоступливістю України, європейські лідери всіляко намагалися «домовитися», умовляючи «Нафтогаз» на розстрочку сплати фінансових вимог «Газпрому». Тиск на Україну не припинявся до жовтня 2014 р., коли «майже пенсіонери» тодішнього складу Єврокомісії Жозе Мануель Баррозу та Гюнтер Оттінгер усе ж таки домоглися прийняття умов «зимового пакета», за якими Україна сплатила частину боргу та розпочала закуповувати російський газ за передплатою, мінімізувавши у такий спосіб загрозу для стабільного транзиту російського газу до ЄС узимку 2014–2015 рр. (Див. ДТ.УА № 40 від 31 жовтня 2014 р., а також ДТ.УА від 3 листопада 2014 р. [«Газовий компроміс для України ціною в 4,6 млрд дол.»](#).)

Найбільш радикальну та прогресивну концепцію Енергосоюзу запропонував Дональд Туск у квітні 2014 р. Йшлося про єдиний європейський орган, який мав би бути відповідальним за закупівлю газу для країн – членів ЄС, а також за стандартизацію контрактів на поставки енергоресурсів між державами – членами ЄС і третіми країнами. На думку польського політика, механізм колективних закупівель газу дав би змогу посилити переговорні позиції Єврокомісії у відносинах з Росією та змінити правила гри на ринку на користь держав-імпортерів. Це поліпшило б умови постачання російського газу, посилило б захист кінцевих споживачів енергоресурсів – громадян ЄС і, можливо, привело б до подальшого здешевлення енергоресурсів.

На думку Д. Туска, Енергосоюз повинен був сфокусуватися на таких завданнях: забезпечити механізм солідарності держав – членів ЄС у разі перебоїв поставок енергоресурсів; збільшити кількість мережевих газових інтерконекторів для диверсифікації поставок; забезпечити зростання внутрішнього виробництва енергоресурсів; залучити нових постачальників газу, зокрема скрапленого газу, наприклад, із США та Австралії, а також забезпечити розширення створеного у 2005 р. Енергетичного співтовариства з метою імплементації норм і правил ЄС у новоприйнятих країнах для посилення енергетичної безпеки всієї Європи.

На жаль, опублікований у лютому 2015 р. програмний документ засвідчив, що Єврокомісія відійшла від головних ідей Д. Туска, узагальнивши основи створення Енергетичного союзу за такими напрямками:

1. Енергетична безпека, солідарність і довіра. В основу цього пункту покладено Стратегію енергетичної безпеки, ухвалену у травні 2014 р., де ключовими аспектами є транспарентність режиму імпорту газу, реалізація проекту Південного газового коридору та доступ до ресурсів Каспію, а також використання скрапленого газу, розвиток мережі хабів і добровільних договірних відносин між сусідніми країнами — членами ЄС для координації взаємодії у кризових ситуаціях. (Створення єдиного органу для придбання російського газу не було включено до цього програмного документа.)

2. Єдиний енергетичний ринок. Розвиток транскордонних інтерконекторів між країнами — членами ЄС та дотримання/імплементація/удосконалення існуючого законодавства на основі відбору та погодження «проектів спільного інтересу» і моніторингу виконання зобов'язань відповідно. (Це базовий напрям, що потребує тривалої процедури погодження, доброї волі сусідніх країн — членів ЄС, фінансової підтримки структурних фондів без часових обмежень і відповідальності за саботаж чи самоуправство, як, наприклад, ситуація навколо «Північного потоку-2».)

3. Енергоефективність. Запропоновано комплекс заходів, спрямованих на зниження попиту на енергоресурси та підвищення до 2030 р. енергоефективності на 27 % (єдиний напрям, підкріплений уже прийнятою Директивою 2012/27EU).

4. Декарбонізація економіки. Скорочення викидів парникових газів до 2030 р. на 40 % порівняно з 1990 р. (Значною мірою має ґрунтуватися на Паризькому кліматичному договорі, ратифікація та виконання якого лише починаються. Станом на 21 червня 2016 р. на різних стадіях ратифікації Паризького кліматичного договору перебували 18 держав із 177 підписантів.)

5. Інновації та дослідження. Здійснення комплексних наукових досліджень у таких пріоритетних сферах, як розумні мережі, розумні будинки, чистий транспорт, чисте паливо та безпечна ядерна енергетика. (Перспективний, але тривалий напрям, який нині опирається, серед іншого, на фінансовий механізм «Горизонт 2020» Рамкової програми Європейського Союзу з досліджень та інновацій, до якого Україна долучилася у 2015 р.)
<...>

[Докладніше про реформування енергетичного сектора ЄС.](#)